

Prisiminimai

(Chaviva Bloch (Rutnicki

Mano šeima gyveno Bingelių gatvėje. Merkinės gyventojai ją dar vadino "Milchil gas", ji vedė link Bingelių kaimo. Atstumas iki kaimo buvo labai mažas, galima buvo nueiti pėsčiomis. Tai buvo nedidelis kaimas, kurį supo gausūs aukštų pušų miškai. Vasarą mes šiame kaime nuomodavomės butą. Kartais užtekdamo ir kambario. Kaimo gyventojai mums parūpindavo visų reikalingų maisto produktų: pieno, kiaušinių, sviesto ir panašiai. Viskas buvo šviežia, tiesiai iš ūkio

Rytais eidavome pasivaikščioti miške. Žaisdavome tarp medžių ir gulėdavome hamakuose. Žemė buvo išklota kankorėžių bei nuo medžių nukritusių spyglių. Kvapas buvo ištis svaiginantis. Dar ir šiandien, dešimtmečių atstumu, mano nosis jaučia tą kvapą, ir aš apsvaigstu nuo tų laikų vasaros kaime atmosferos. Tai buvo sveikatingumo ir pramogų vasaros .dienos kaime

Mūsų kaimynai valstiečiai buvo žemdirbiai. Kiekvienas dirbo savo privačiame ūkyje. Kiekvienas jų turėjo specialybę - augino karves, paukščius ar ką kitą. Savo poilsio dieną, kuri būdavo sekmadienį, jie eidavo į savo maldos namus - bažnyčią - kuri stovėjo mūsų miestelio centre. Karštomis ir lietingomis dienomis jie eidavo pėsti, basi, nešdamiesi batus rankose. Kol pasiekdavo mūsų namą, jų pėdos jau būdavo aplipusios purvu. Priėję mūsų namą, .nusiprausdavo, persirengdavo šventiniais drabužiais, ir tęsdavo kelią iki bažnyčios

Merkinėje buvo dvi bažnyčios: stačiatikių ir katalikų. Abi sekmadieniais būdavo pilnos besimeldžiančių žmonių. Dalis jų buvo iš Merkinės priemiesčių, kiti – iš aplinkinių kaimų. Sekmadieniais dirbo tik restoranai ir užkeigos. Po maldos tikintieji išeidavo iš bažnyčių į miestelio gatves pasivaikščioti ar pakelti stikliuką. Išgėrę, dažnai siautėdavo. Daugelis jų gerdavo, kol apsvaigdavo, iššvaistydami paskutinius grašius. Dažnai, išėję girti iš užkeigos, ."šventę" tęsdavo gatvėse: pykosi, mušėsi ar šiaip rėkaudavo

Mes, vaikai, žinojome, kad sekmadieniai – pačios pavojingiausios dienos. Šiuokštu negalima buvo sukiotis gatvėse dėl pavojingai pasiutusio mus supančių girtų krikščionių elgesio. Jiems, kaimo žmonėms, tai buvo savaitgalio pramogos. Vakarop, po maldos ir "pasilinksminimų", mūsų krikščionys "draugai" paprastai sugrįždavo į namus. Ir vėl, mūsų namuose jie nusivilkdavo šventinius drabužius ir juos pakeisdavo kasdieniais rūbais. Batus nusiaudavo ir į .kaimą pareidavo basi

Tokie tad buvo mūsų santykiai su krikščionimis kaimynais ramiuoju laikotarpiu. Tada jie mums buvo "bičiuliai". Tada tarp mūsų buvo draugystė ir džiaugsmas. Per mūsų šventes ir minėjimus jie taip pat ateidavo mūsų aplankyti. Dalyvavo mūsų džiaugsmingose progose. Pamenu, kad per Pesach šventę jie ateidavo ragauti macų ir gerti Pesach vyno. Prisimenu .vaikus. Jie atnešdavo lauktuvių, išaugintų savo ūkiuose

Tie patys "bičiuliai" karo metu pavirto žiauriausiais mūsų priešais. Jie tapo ištikimiausiais didžiojo kankintojo pagalbininkais. Tai jie dirbo Hitlerio, žydų engėjo, darbą. Tai jie vietose žudė mūsų brangiuosius, mūsų šeimas, jie siuntė žydus į dujų kameras lageriuose. Savo

veiksmis jie pasirūpino, kad pušų ir kankorėžių kvapas paliktų mūsų nosis. Jie mums tą kvapą paliko tik kaip tolimų, tolimų dienų prisiminimą. Iš kito pasaulio

(Didysis gaisras (1920

(Tova Brazdovski, Gutkė (Krivaručki

Vieną 1920-ųjų metų pavasario dieną miestelyje prasidėjo didžiulis gaisras. Ugnis mus pasiekė nuo lentpjūvės, buvusios Nemuno krante, kaminų. Miestelis buvo pastatytas palei Nemuną. Stiprus ir gūsingas vėjas atnešė liepsnojančius medžio šipulius ir gerokai išpūtė ugnį. Miestelio namai buvo pastatyti iš medienos, jų stogus dengė medinės lentos, viskas lengvai padegama – viena žiežirba, ir visas namas kartu su viskuo, kas jame, ūmiai užsiliepsnoja

Nors miestelio namai ir buvo tokie lengvai padegami, bet nebuvo jokių modernių gesinimo priemonių. Bet ir jei būtų įrankių bei priemonių, nebūtų buvę įmanoma sustabdyti ugnies plitimo

Aš puikiai atmenu tą siaubingą vaizdą: ugnies stulpus danguje, visą miestelį gaubiančias liepsnas ir juodus dūmų debesis. Stiprų, kryptį keičiantį vėją, kuris, mūsų didžiai nuostabai, tarsi valdė ugnį: pusė miestelio namų dingo, tarsi nebuvo, o kiti, visiškai be jokios logikos, liko stovėti sveiki. Tarsi nematoma ranka, sprendžianti, ką sunaikinti, o kas pasiliks vietoje, nė kiek nepažeista

Pusė miestelio namų buvo absoliučiai suniokoti. Pusė miestelio gyventojų liko be pastogės. Jie išsigelbėjo tik su drabužiais, kuriuos dėvėjo. Tik pavienius daiktus, smulkmenas ar vertenybes, spėjo pagriebti bėgdami iš ugnies apimtų namų

Visas miestelis pasišovė padėti padegėliams. Pagalbą organizavo akimirksniu: sušauktas veiklos komitetas, kurio pirmasis nurodymas buvo įkurti centrinę virtuvę maitinimui užtikrinti. Maistą dalino nemokamai, po vieną karšto maisto porciją per dieną, popiet. Maisto produktus rinko iš laimingesnių gyventojų, kurių namus gaisras apėjo. Taip pat nukentėjusių šeimoms dalino drabužius, kuriuos paaukojo laimingieji

Svarbu paminėti mūsų nežydiškų kaimynų garbei, kad ir jie – tiek paties miestelio gyventojai, tiek aplinkinių kaimų valstiečiai – dalyvavo teikiant pagalbą padegėliams

Be pastogės likusias šeimas pas save apgyvendino išlikusių namų šeiminkai. Daugeliui teko laikinai tapti pabėgėliais svetimų geranorių namuose. Aš tada buvau šešerių metų mergaitė. Mūsų namas taip pat buvo iš tų, kuriuos prarijo ugnis. Iš jo neliko nieko. Mano atmintyje giliai įsirėžė bejėgiškumo prieš ugnį ir dūmus pojūtis. Ugniai nurimus prisiartinę prie vietos, kur stovėjo mūsų namas, suradome tik rūkstančias žarijas bei suodinus sidabrinus indus

Mano tėtis buvo medienos prekeivis. Darbo reikalai dažnai vertė jį keliauti už miestelio ribų. Didžiojo gaisro dieną jis buvo Kaune. Namuose liko motina ir ketveri vaikai. Iš liepsnojančių namų bėgančių žmonių riksmas, stiprus vėjas ir sproginėjantys gaisro garsai pasiekė mūsų ausis dar prieš tai, kai ugnis užvaldė mūsų namą. Aš pagriebiau sidabrinį virdulį ir pabėgau. Mama spėjo rasti maišelį, kuriame saugoti papuošalai, auksiniai daiktai bei šiek tiek pinigų

Tėtis sugrįžo į namus tik po dviejų dienų. Jau pakeliui namo iš Kauno jis sužinojo, kad .miestelyje įvyko didžiulis gaisras

Laikiną prieglobstį mes radome pas nežydą, mūsų šeimos bičiulį. Jo namuose praleidome pirmąją naktį. Kitą dieną mama išėjo ieškoti mums naujos gyvenamos vietos. Ji surado laisvą butą, kurį aš gerai prisimenu: tai buvo didelis namas, kurį sudarė du sparnai ir juos jungiantis .koridorius. Mes išsinuomojome tik vieną sparną

Gerai draugai mums davė indų ir pirmai pradžiai gyvenimui sutvarkyti reikalingų daiktų. Kai tėvas sugrįžo iš kelionės, jiedu su mama įsigijo kelis baldus ir pagrindinius, būtinus namų ūkiui palaikyti, daiktus. Po pusmečio tėvui pavyko pradėti naujo namo statybas. Naująjį namą pastatė ant sudegusiojo pamatų. Šis namas buvo didesnis už buvusįjį. Senelis ir močiutė, kurių .namas prieš tai buvo greta mūsų ir taip pat sudegė, persikraustė į mūsų naujuosius namus

Vienas žiemos šeštadienis Merkinėje prieš Pirmąjį pasaulinį karą

Mošė Šifmanas

Dar nespėjo išnykti "Toldot" skyriaus šabo¹ skonis ir išblėsti jo žėrėjimas, kai jau oro aukštumose virš smėlio kalvų (vienoje pusėje už sinagogos kiemo, o kitoje – virš Merkinę supančio miško medžių viršūnių) išskyla angelų-tarnautojų sparnų plazdėjimas, pranešantis ir skelbiantis: štai ji artėja! Štai šabas-karalienė² jau žengia link miestelio žydų, nukankintų .ilgesio jos šventumui ir jos poilsui

Dar trečiadienį, tai yra, miestelio turgaus dieną, kuomet aplinkiniai valstiečiai sustatydavo savo vežimus aplink savo tikėjimo namus ir pardavinėdavo savo žemės vaisius ir savo paukščius bei jų kiaušinius, Izraelio merginos išeidavo apžiūrėti vežimų ir patikrinti, kas pristatoma ir kas paslėpta maišuose bei ryšuluose, ieškodamos, ką verta pateikti ant stalo šabo .vakarienei

O ketvirtadienio rytą, vos sugiedojus gaidžiui, ankstyvi vyturiai-išminčiai jau susėdę vartė tas šventraščio ištraukas, kurias su Dievo palaiminimu dėstys po ryto maldos (arba po pietų miego, tarp dienos ir vakaro maldų). Tuo tarpu paprasta liaudis kartojo giesmes iš karaliaus Dovydo, teapsaugo mus jo šlovė, giesmių knygos, bei smilkalais kvėpino rytinę maldą. Tie patys, kurie kasryt išeidavo darban, melsis pirmajame būryje. Lepūnai, kurie keliasi vėliau, ateina tarnauti Dievui antrieji, maldą suderindami su Toros studijomis. Šie iškart po "Aleinu" maldos bei dienos giesmių sėda mesti pirmojo žvilgsnio į skyrių, kurį vėliau studijuos itin .nuodugniai

Moterų dalis tuščia. Tik dvi moteris rasite ten: viena – tai Galia Mina. Ji eina per visus maldos .namus, norėdama nepraleisti nė vieno švento žodžio. Antroji – Mindalė-šventeiva, piligrimė

Pasimeldusios, abi išeina dirbti savų darbų. Senutė Galia Mina grįžta prie dosnių žmonių slenksčių, norėdama pripildyti juodos ir baltos duonos kėšnių kuprinę, kurią nešasi ant sulinkusios nugaros. Tuo tarpu Mindalė bando rinkti pinigėlius, grašius. Abidvi renka skurdžių

¹ Žydai kiekvienam šabui (šeštadieniui) priskiria atitinkamą Toros (Senojo Testamento) skyrių. Pagal .skyrių pavadinimus vadina ir pačius šabus, taip juos datuodami

² Šabas žydams moteriškos giminės ir siejamas su karalienės įvaizdžiu

šeimų labai, kurios kadaise matė geresnius laikus, neteko turtų, bet dar nenusirito iki ištiestos .rankos

Naktį abi geradarės prisijungia prie savo draugių "Ligonių lankymo" draugijoje, paeiliui sėdi .prie ligonių lovų, paduoda joms vandens lašelį, paguodžia

Pasakiusios palaiminimą po valgio, suplovusios indus, "balabostės" (namų šeimininkės) išeina iš namų ir traukia pas miesto mėsininkus – Alterį, Judlį-Aharoną ar brolius Šimoną bei Arje-Leibą. Turtingoji perka pagal savo turtus, skurstančioji – pagal savo skurdą, tik tam, kad sugebėtų išpildyti priesaką "šabu mėgautis". Vargingiausia gi nuskurdėlė pasitenkina mėsos .atliekomis, net jei tai vien tik gerklės

Pas žuvų prekeivį Mošę Aharoną turtuolė ir pasiturinti suras karšį ir karpį. Vargingųjų ir .("skurdžių žmonos pasitenkins smulkėmis bei pašvinkusiomis žuvelėmis ("štinkės

Dabar – šabo duonos, "chalos" eilė. Į dienos šviesą ištraukiamas kubilas, kuriame šeimininkė minko dar ryte paruoštą tešlą. Penktadienio rytą, dar vaikams nepabudus, namai prisipildo iš krosnies kylančio šviežių chalų kvapo. Užuosdami šiltą chalą, vaikai skubiai sumala rytinę padėkos maldelę, ant galvos užsimaukšlinę kipą, o kartais net tiesiog prisidengę galvą ranka. Pusryčiams motina, kurios veidas švyti nuo krosnies šilumos ir dorai atliktos priesakos malonumo, pateikia jiems mažą chalą, kad kiekvienas jų pajustų šiek to džiaugsmingo .karalienės-šabo, jau esančios beveik tarpduryje, skonio

Ir "chederyje", mokyklėlėje, atmosfera pasikeitusi. Rabino veidas nebepiktas, koks jis būna .įprastą savaitės dieną. Šiandien jis paskubės ir paleisti visus tupinčius "chedery" į laisvę

Pagaliau iš vieno miestelio galo iki kito nuaidi balsas: "žydai, į pirtį". Tai Mošės Gužiko ar jo sūnaus balsas. Tėvai ir sūnūs buriasi viešosios pirties duryse. Rabis Abraomas Zalmansas (Reizneris) įrengė tą pirtį. O buvo taip: r. Abraomas Zalmansas, pagarsėjęs įvairių šedevrų kūrimu, įsigijo pastatą, kuriame prieš tai buvo smuklė. Tarp kitų senienu, kurias jame aptiko, surado ir seną pompą. Suko ją taip ir anaip, kol surado, kaip ją pataisyti ir paleisti. Ši pompa tarnavo vandeniui plukdyti tiek į pirtį, tiek į "mikvę", apeiginę vonią, ir net miestelio gyventojai galėjo džiaugtis bėgančiu vandeniu, vamzdžiais atvestu į jų namus. Tiesa, miestelio viduryje, prie nežydų bažnyčios, buvo šulinys, o prie jo motoro varoma pompa. Betgi kas nutiko? Už tą šulinį buvo atsakingas vienas auksarankis, kuris ne prasčiau, nei statyti, mokėjo ir griauti. O visa tai kam? Kad miestelio gyventojams dažniau reikėtų jo paslaugų, ir kad jie ...daugiau jam mokėtų pinigų. Taigi sugadinta būdavo dažniau, nei sutaisyta

Pirtis buvo vieta, kur susirinkdavo ir susitikdavo visi. Kiekvienas, sumokėjęs pinigėlį, iš pirtininko gauna vytelių ryšulį, tinkamą vanotis kūnui bei traukti prakaitui. Čia yra Abraomas Hercas, maldos namų prižiūrėtojas, Chaimas Icelis Laukenickis ir Hiršas Montviliškeris, Becalelis Monisovskis, Nemunu plukdantis valtis; taip pat ir vaikų "didvyriai", ugniagesių viršininkai: Jehošua Dovydas Rabinas, Izraelis Tuvija Kubickis ir Benjaminas Laukenickis; Joselis-pokštininkas, puikiai įvaldęs rimo meną, bei jo pagalbininkas su fleita, šlubas Šachna, kuris dar ir kirpėjas. Aukštutiniame suole sėdi ir paprastos liaudies atstovai, ten ir Šlomo Chaimas, kurio pravardė mieste buvo "balebot" (šeimininkas). Šią pravardę pelnė todėl, kad didžiausias jo siekimas buvo tapti vienu tų "balebotų", bet tas noras niekad neišsipildė. Visi visi: nuo gerbiausių iki vargingiausių miesto gyventojų – visi nuogi. Čia turčiaus neatskirsi nuo skurdžiaus. Kiekvienas, kas pakankamai drąsus, kopia į aukščiausią suolą ir vanojasi .vanta, traukia prakaitą, mėgaujasi

Šalia karštų akmenų stovi žmogus, laistantis juos vandeniu, kad daugiau būtų garų. Gulintys ant suolų balsu šaukia: „Dar garo!“ Juokdarys su jais kartu hebrajiškai: „Dar tuštybės! Daugiau tuštybių tuštybės!“³ Aplink pasigirsta pasipiktinę balsai: „Šventoji kalba su „!nepridengta galva ir kūnu, ar gali būti? Koks besmegenis

Feldšeris (gydytojas), kuris neišprususių gretas paliko, o diplomuotų daktarų gretų nepasiekė, sėdi ant medinės taburetės ar apversto kibiro ir deda besikreipiantiems „karni deumana“ (medicinines taures) ar leidžia kraują

Iš pirties grįžtančių kelyje pasimaišo miesto bepročiai – Hiršė, Minkė ir Firė-Galė. Buvo ten ir kvaišėlė Ester Riva. Ši kvaišėlė į klausimą „kaip laikaisi, Ester Riva?“ atsakydavo taip: „du bist alein a ester riva!“ („Pats tu ester riva!“) Visi šie kartu su miesto skurdžiais šiuo metu eina iš dosnių išmaldos namų, nešasi duonos ir net chalos riekės. (Tiesa, mūsų miestelio žydai niekad ir patys nebuvo itin turtingi, bet gailėstingumo turi per akis. Šių vargšų padėtį jie pastebi.) Yra bendruomenėje ir kitų bepročių: pavyzdžiui, nebylė teisėjo dukra (jo vardas Ičė .Hajes). Šie vangiai sau klamuoja, niekas prie jų nesikabinėja ir netrukdo

Prekeiviai skuba rakinti krautuvių. Siuvėjas čiupinėja savo drabužius, kad, gink Dieve, neužsiliktų darbo įrankis kišenėje, kurį draudžiama nešiotis šabo metu. Ir mažos mergaitės .skuba užkasti smulkius akmenukus („caichnės“), kuriais žaidė visą darbo savaitę

Ateina saulėlydžio valanda. Nuskamba balsas: „Metas pasitikti šabą, in šul arain“ („į sinagogą“). Laikas uždegti žvakes. Prieš palaimindama, motina būtinai ką įmes į ant sienos pakabintas aukojimo dėžutes - rabio Meiro Stebukladario dėžutę, Miro ješivos, Voložino ješivos, ir kt. Jaunosios kartos nariai įmeta po smulkią monetą-kitą į „Izraelio tautiniam fondui“ skirtą dėžutę. Šias dėžutes nusipirko iš „sionistų“ po dvidešimt kapeikų grynais, iš .savo kišenės

Ruošdamasis eiti šabo pasitikti, žmogus apsivelka geriausiaisiais rūbais, be mažiausios purvo žymės. Šabui, šventėms ir šventinėms progoms saugoma ypatinga skrybelė, skrybelininko Mošės Aharono rankų darbas. Sinagogoje jau susirinko visi, pasiruošę šabo pamaldoms. Visame kame jaučiamas šabas. Atvira širdimi ir geidžiančia siela jie dabar pasitinka mielą .viešnią – karalienę-šabą

Pasibaigus „aleinu“ maldai, kiekvienas šeimininkas namo vedasi šabo svečią. „Didžiausias“ ir svarbiausias svečias lydi rabiną ar kurį nors turtuolį. Mažiau reikšmingi šeimininkai priims .”mažiau reikšmingus svečius, „savo veido prakaitu valgys duoną

Svečio lydymas, namų šeimininkas užaina į namus ir bučiuoja mezuzą. O namuose – šabo atmosfera: krosnis alsuoja šiluma, kambarys užlietas šviesos. Ant stalo – žvakės bei šabo chalos, uždengtos dailiai šeimos merginų siuvinėtomis servetėlėmis. Visi šeimos nariai vilki gražiausiaisiais savo rūbais, jų plaukai sušukuoti. Gieda „palaiminti būkite, angelai-tarnautojai“ bei „kas suras dorą moterį“. O doros moters širdis rami, ji tikra, jog šabui pasiruošė pagal visus reikalavimus. O svečias – jį pagarbina prašydami tarti žodį apie Šventraščių. Tokiu būdu išpildo prievolę, mat „jei trys žmonės valgė prie to paties stalo ir nekalbėjo apie Šventraščių, .tarsi valgė mirties aukas“⁴

³ „hevel“ jidiš kalba - garai, o hebrajiškai - tuštybė. „hevel havalim“ (iš Biblijos) - tuštybių tuštybė

⁴ Posakis iš Talmudo

.Po vakarienės vyrai grįžta į beit-midrašą⁵. Motina gi lieka namuose ir skaito “Ceinė ureinė”⁶

Šabas pasireiškia ir Gemaros⁷ skaitymo malonumu. Mokyti vyrai Alteris Icikesas, Mendelis Geršonas, Izraelis Žuvickis ir kiti sėdi beit-midraše kiekvienas prie savo Gemaros, kartoja ir gilinasi į tai, ką studijavo visą savaitę, mat šabą viskas mieliau skamba

Paprasti žmonės, kurių Dievas nepalaimino gebėjimu tapti mokytais, pasitenkina maldų ar .Giesmių giesmės skaitymu

Sinagogos kampe, atskirai nuo kitų, susirenka tie, kas laikomi “Apšvietos atstovais”. Tarp jų yra patyrusių bei tų, kuriuos vadina “Apšvietos žiedais”. Šie dar saugosi sakyti tikrai šventvagiškus dalykus. Tačiau yra ir tokių, kurie jau drįsta aiškinti “Raudonosios jūros perskyrimo” bei “manos dykumoje” istorijas gamtiniais reiškiniais ir panašiai. Paprasti ir tradicijas saugantys žmonės šiuo gadinimu kaltina studentus, kurie mokinas universitetuose nežydiškų dalykų ir parsineša iš ten šventvagiškas nuotaikas. Šie rodosi vilkėdami svetimais drabužiais blizgančiomis sagomis. Vaikšto už šabui leistos teritorijos ribų su “barišnės” .(merginomis) ir šneka kitataučių kalba

Sinagogoje susirinkę švietėjai ne tokie, jie nepriklauso šių “pasipūtusių banditų” tarpui. Jie – miestiečių vaikai, kuriuos patraukė Abraomo Mapu “Meilė Sionui” ir “Samarijos kaltė”, bei sužavėjo Pereco Smolenskino “Keliautojas gyvenimo takais”. Priklausymas bendruomenei, jos .vertybės juose dera su trupučiu Apšvietos

Tarp “Apšvietos žiedų” – Chaimkė ben Leibė iš Astrynos, skaitęs didžiąją knygą pavadinimų “Paryžiaus paslaptys”; Zalmenas ben Abraomas Zalmensas, kuris vėliau tapo žymiu veikėju “Kehilat Israel” sinagogoje Bostone; Mendelis Geršonas Glembockis, kuris išvyko į Ameriką ir įsikūrė Filadelfijoje. Ten jis pasivadino Glenu ir pagarsėjo kaip tyrėjas ir knygų apie Rašį, rabį Izraelį Salanterį, Arį Even-Zahavą ir kt. autorius; melamedo sūnus Simcha Beinušas, pirmasis priimtas į Žydų legioną iš Masačusetso valstijos JAV, dalyvavęs Izraelio .užkariavime Pirmojo pasaulinio karo metu. Ir tai dar ne visi

Mūsų miestelyje per kartas būta žymių ir išmintingų rabinų. Ir mūsų karta turėjo garbės vertą rabiną – išmintingą r. Judą Halevį Lipšicą, kurio knygoje “Teisuolių karta” yra atsakymų į Aiziko Hiršo Vaiso teiginius žymiajame kūrinyje “Kiekvienos kartos išminčiai”. Taip pat .autoritetą pelnė rabis Michaelis Dovydas Štupelis, “Gyvo vandens šulinio” autorius

Dovydas Gordonas (1831 Pamerkys, 1886 Lykas, Prūsija) – garsiausias Merkinės išeivis. Tiesa, jo šlovė pelnyta ne mūsų miestelyje. Pamerkys – tai priemiestis kitoje Nemuno pusėje. .Dar jaunas būdamas jis suvisam paliko miestą

O šabo dieną

Anksti rytą, prieš patekėjus saulei, pabus “liaudis” – darbininkai, kurie visą savaitę rūpinasi savo pragyvenimu, ir susirinks aplink ilgą stalą “štible” (maldos namuose) mėgautis r. Simchos Beinušo kalbomis apie savaitinį Šventojo Rašto skyrių. Paaiškinimus puošia įvairios

⁵ Maldos ir mokymosi namus, sinagogą

⁶ Moterims skirtų pamokymų rinkinys

⁷ Talmudo

Šventraščio citatos, išminčiaus Jakovo iš Dubno pasakėčios, senovės žydų išminčių aiškinimai
.bei pasakojimai

Vos prašvitus ir atėjus ryto maldos metui, „Toros draugijos“ nariai kyla iš vietų neryžtingai,
.dvejodami – tarsi sunku atsisveikinti su Toros ir pasakojimo žodžiais – ir pradeda melstis

Vidutiniokų” maldos vadovas taip pat moka itin jaudinančią maldos melodiją. Jis pradeda “
giesmes. Kai pasiekia “Amžinasis” maldą, į pakylą lipa skerdžius Geršonas Rabinovičius.
.Pačias šabo maldas dailiuoju savo balsu išgiedos kantorius kartu su savo choru

Pagaliau prieina Toros skaitymo eilė. Staiga pasigirsta prašymas “atidėti Toros skaitymą”⁸.
Jaunas Šventraščio studentas teigia, kad uošvis pasižadėjo jį išlaikyti trejus metus, o dabar
pasigailėjo ir vengia jį remti, nors dar nesibaigė nė antrieji metai. Studentas žviegia: “Kur tai
matyta?” ir neleis ištraukti Toros ritinio, kol susirinkę nepriims teisingo sprendimo. Uošvis
teisinasi: “Tiesa, buvau taip pažadėjęs. Bet ką gi man daryti, kad nebeišgaliu tesėti pažado?
Lėšos išgaravo!” Tarp “miesto atstovų” kyla šurmulyš. Atmosfera audringa. Po aptarimo ir
kalbų į pakylą įlipa sinagogos prižiūrėtojas ir praneša: “Bendruomenė pasistengs pastatyti
ieškovą ant kojų ir suteikti jam melamedo (mokytojo) pareigas. Tuo tarpu uošvis iki tol
.privalės išlaikyti jį ir jo šeimą”. Dabar galima tęsti ir skaityti Torą, kliūtis pašalinta

Kai besimeldžiantys puikios nuotaikos patraukia namo, sutinka savo dukras, nešančias
troškinio (“čiolnto”) puodus, šabo išvakarėse pastatytus į didžiąsias kepėjų Benjaminų krosnis
.arba į Mirelės Cirlės, užkeigos šeimininkės, krosnį

Šabo pietūs – vieni skanėstai: riebus kugelis, įdarytas vištos kaklas, čiolntas ir kitos gėrybės.
Viskas tam, kad šabas, “gražiausia iš dienų”, būtų malonus. Po pietų tėvas eina pailsėti, mat
.”“miegas šabo metu – malonumas

Prieš trečiąjį valgį vaikai jau grįžta namo, pasiklausę, kaip skaitoma psalmė “Palaimink, mano
siela, Kūrėjau”. Šio valgio malonumas jau pasūdytas liūdesio, kad teks atsisveikinti su šabu.
Taip pat ir popietės malda, kurią vyrai kalbės, sugrįžę į sinagogą. Kantorius gražiai skaito “Tu
vienintelis ir Tavo vardas vienintelis”, ir tai jau žada greitą karalienės-šabo išėjimą ir
.sugrįžimą prie darbo dienų

Pradėjus temti, visi jau renkasi pakampėse ir pasakoja plaukus šiaušiančias istorijas apie vagis
ir plėšikus, apie velnius, varančius siaubą keleiviams ir jų arkliams, bei apie piktąsias dvasias
ir kenksmingus kipšus. Tokiu metu žmonės jau su meile priima Velvlo Iserio praleidimus, kai
jis mintinai deklamuoja Psalmes, o patyrę Psalmių skaitytojai papildo eiles, kurias jis
”?praleidžia. Niekas niekada nėra pasakęs “Taigi, ar girdėjote, kad r. Velvlas Iseris suklydo

Sinagogos tarnautojas išeina į lauką, pakelia akis į dangų, o išvydęs tris žvaigždes, grįžta į
sinagogą ir paskelbia, kad matė. Jis skuba pasimelsti prieš susirinkusiuosius ir pasakyti
“Palaimintas Tu, Kūrėjau, duodantis pažinimą”, kad galėtų uždegti žvakes ir apšviesti
.sinagogą

Pasigirsta malda “Jis gailėstingas, atleidžia nuodėmes”, tarsi prašymas, kad savaitė būtų
pelninga, be piktybinių valdžios sprendimų ir kitų bėdų. Pinta šabo atskyrimo žvakė, kurią

⁸ Europos žydų paprotys, esant socialiai nepriimtinais situacijai, kuomet nuskriaustas asmuo prašo
.atidėti Toros skaitymą, kol bendruomenė įsitrauks į konfliktą ir padės jį išspręsti

ištraukia tarnautojas, primena gyvenimo vingius, kurie laukia artėjančiomis šešiomis darbo .dienomis

Daina “buvo žmogus teisuolis, neturėjęs duonos ir pragyvenimo”, skambanti namuose po šabo pabaigos, ir jos pratęsimas apie tai, kaip pranašas Elijas tą žmogų išganė, suteiks šiek tiek .šventumo ir iškilumo ir sunkioms darbo ir kasdienių rūpesčių dienoms

Prisiminimai

Aharonas Šefneris (Šafranskis), Bostonas

Ankstyviausi mano prisiminimai – iš 1914-ųjų rudens. Tada mokiausi rusų mokykloje, kurios pastate vėliau įkurta liaudies mokykla, priklausiusi “Tarbut” tinklui. Kiekvieną rytą buvo .organizuojama malda už Rusijos caro sveikatą

Mano atmintyje išliko pasakojimai apie mergaitę gėlių pardavėją, apie jaunuolius, kurie gavo laiškus iš užsienio, bet nemokėjo jų perskaityti – visa tai su morale: svarbu mokėti skaityti ir rašyti. Tuometinių rusų kalbos pamokų metu įgytos žinios man leidžia ir dabar skaityti .”nesudėtingą knygą rusų kalba. Kitaip tariant: “su motinos pienu įsigėrė

Kovos netoli mūsų miestelio Pirmojo pasaulinio karo (1915) metu tęsėsi beveik dvi savaites. Rusų raitininkai apsistojo netoli mūsų namų. Pamenu, kad kartą vienas kareivis užėjo į mūsų namus ir aptiko mane miegantį ant sofos. Nustūmęs mane nuo sofos, jis užėmė mano vietą ir .užmigo

.Pačių kovų metu mes slėpėmės namų rūsyje

Vokiečiai užėmė mūsų rajoną. Gyvenimas po vokiečių okupacija (1915-1918) buvo pakankamai sunkus: neužteko maisto produktų, mes kentėme badą. Žydas, užkluptas vaikštinėjantis po kaimus ir bandantis savo šeimai gauti maisto, būdavo baudžiamas. Tuo pat .metu vokiečių kareiviai siuntė savo šeimoms Vokietijoje maisto siuntinius

Tačiau reikia pripažinti, kad vokiečių kareiviai su vietos žydų gyventojais elgėsi teisingai: stengėsi gerinti miestiečių higieną bei miestelio švarą. Prisimenu taip pat atvejį, kai vokiečių policininkas įsimylėjo jauną žydę, atsivertė į judaizmą ir vedė ją. Po to jis tapo vokiečių .kalbos mokytoju Alytaus hebrajų gimnazijoje

Kai rusų kariuomenė – tuomet Raudonoji Armija – sugrįžo ir vėl užkariavo miestelį, jų štabas išleido įsakymą, paliepiantį krautuvų savininkams išnešti stipriųjų gėrimų butelius į turgaus aikštę. Visus butelius sukrovė prie bažnyčios tvoros ir sudaužė. Rusų kareiviai puolė ant .degtine paplūdusios žemės ir laižė gėrimo lašus

Po trijų dienų miestelį vėl užėmė vokiečiai. Jauni žydai, kuriuos įtarė padedant Raudonajai .Armijai, buvo priversti bėgti ir slapstytis

Ir vėl viskas apsivertė aukštyn kojomis: lenkai užėmė Vilnių ir jo apylinkes. Merkinė taip pat priklausė lenkų okupacijos teritorijai. Lenkai paprastai link vakaro rengdavo rikiuotes. Rikiuočių metu dainuodavo tautines lenkiškas dainas. Kartą vienas lenkų kareivis pagavo

vidury pagrindinės gatvės žydą ir norėjo nukirpti jam barzdą. Drąsi jauna žydė, buvusi tuo metu šalia, trenkė lenkui antausį ir neleido įvykdyti piktybiško sumanymo. Lenkas pasitraukė susigėdęs, pabrukęs uodegą. Praėjus metams, lenkus išvarė Raudonoji Armija (kadangi .(bolševikų Rusija kariavo su Lenkija

Paveikti karo vaizdų, mes, Merkinės vaikai, organizavome akmenų svaidymo “kovas” prieš “purvinius” jaunuolius. Kovos vyko smėlio kalvose už miestelio ribų. Iki šiol ant mano galvos .tebėra randai nuo pataikiusių akmenų

Mano atmintyje giliai įsirėžė turgaus diena, trečiadienis. Tą dieną turgaus aikštę visiškai užtvėrdavo valstiečių vežimai. Mums sakė, kad gerti žalius kiaušinius – gera sveikatai. Todėl .aš su bičiuliu sukinėdavau tarp vežimų ir pirkdavau daug kiaušinių

Kai Lietuva įgijo nepriklausomybę (1918), žydai sulaukė visuomeninės, kultūrinės bei finansinės autonomijos. Tada manėme, jog ši autonomija Lietuvos žydams reikš geresnę ateitį. Deja, netrukus paaiškėjo, kad ši viltis nepasiteisino. Valstybėje įsigalėjo nacionalistinės .nuotaikos, įvairios fašistų jėgos. Šitai Lietuvos žydams buvo ne į gerą

Mano bar-micva⁹, jei gerai pamenu, buvo 1921 metais. Tą šabą, kai atėjo laikas skaityti Torą, aš su kitais bar-micvą pasiekusiais berniukais užlipau į pakylą. Virš mūsų išskleidė talitą¹⁰ ir .vienas mūsų sukalbėjo palaiminimus. Tuo ir baigėsi mano bar-micvos šventė

Aš mėgdavau klausytis Mošės Šumacherio paskaitų, kurios vyko liaudies mokyklos salėje. Kartais būdavo rengiami literatūriniai teismai arba pokalbiai apie hebrajų bei jidiš kalba rašančius autorius. Prisimenu spektaklius gaisrininkų salėje. Iš tų laikų man įsiminę aktoriai – Zervas Lipšicas ir Chaja Jeneleo. Prisimenu tokius spektaklius: “Sulamita”, “Bar-Kochva”, .“Jankelis-kalvis”, “Žalieji laukai”, “Tuščia užėiga” ir dar

Miesto bibliotekoje buvo knygų hebrajų ir jidiš kalbomis. Perskaičiau visas. Skaitiniai labai pasitarnavo mano švietimui. Pagrindinį išsilavinimą įgijau liaudies mokykloje. Geruoju prisimenu mokytojus: Mošę Ilivickį, Efraimą Jeveroičą, Nadią Milner, Sonią Finan ir Šimoną .Rubinšteiną

Šio šimtmečio trečiajame dešimtmetyje iš Merkinės į Bostoną išvažiavo šios šeimos: Magidauskių, Mosonovskių, Šperanskių, Lifšicu, Lifšicu, Kruglianskių, Šifmanų, Milnerių ir kitos. Joms atvykus, merkiniečių Bostone draugija suaktyvėjo. Mokytoja Nadia Milner taip pat buvo .aktyvi išeivių iš Merkinės Bostone draugijos narė. Ji netikėtai mirė 1964 metais

(iš jidiš kalbos išvertė Jakovas Mileris)

⁹ Berniukui pasiekus 13 metų amžių, jis laikomas subrendusiu ir prisijungiančiu prie religinės .bendruomenės. Jis vadinamas “bar-micva” – galinčiu vykdyti priedermę

¹⁰ Apeiginis apsiaustas

Merkinė – prisiminimų prisiminimai

Nesė Špern

Mano mamos Chanos Romanovos, dėdės Judo Romanovo ir visos Romanovų šeimos .atminčiai

Pirmieji Merkinės miestelio vaizdai įsigėrė į mano atmintį, kai aš sėdėjau, būdama maža mergaitė, prie stalo Petach-Tikvoje, o prieš mane gulėjo nedidelis nuotraukų albumas rudu virvelių viršeliu. Prie albumo viršelio buvo priklijuotas mažas spalvotas paveikslėlis: greita .upė ir tiltas tankaus miško fone – vaizdai, kokių gyvenime nebuvau mačiusi

:Pačiame albume atsiveriantys vaizdai taip pat buvo svetimi

Pilkoje kartoninėje nuotraukoje, kurios pakrašty dailiomis raidėmis senuoju raštu buvo parašyta “kabinet portret”, išblėsusiam rudame apskritime buvo pavaizduota mažytė mergaitė, sėdinti ant kėdės, vilkinti tamsia suknele balta, su daugybe klosčių, apykakle, ant mažų jos kojelių – bateliai su raišteliais, o jos garbanos surištos dviem baltomis juostomis. .Mano mama. Dvejų ar trejų metų, antrajame amžiaus dešimtmetyje

Kita nuotrauka taip pat pilko kartono, bet paraštėje esančios raidės “kabinet portret” didesnės ir įmantresnės formos. Neryškaus paveikslo su gėle, valtimi ir raitytu debesiu fone ir vėl stovi mano mama. Jos trumpai kirptuose plaukuose įrišta juosta, šone ji pasikabinusi vilnonį rankinuką su siuvinėta didele gėle ir dviem lapeliais. Ant jos kojų – ilgos dryžuotos kojines ir amžiaus pradžios stiliaus raištuoti bateliai. Jai apie šešerius ar septynerius metus. Greta jos .stovi mano dėdė, kone kūdikis, apvilktas dryžuotu jūreivio kostiumėliu, suraukęs lūpas

Ir dar viena kartoninė nuotrauka, keliais metais vėliau: motina, kuriai apie trylika metų, vilkinti klostuotu sijonu ir sunkia jūreiviška palaidine. Jos plaukai surinkti už galvos ir surišti aksomo juosta. Šalia jos stovi mano dėdė, dėvintis storą kostiumą su blizgančia sagtimi, avintis auliniais raištuotais batais. Kiek atokiau didelėje kėdėje sėdi mažoji sesutė Maša, balto ir neapsakomai tyro veido, apkirptais plaukais tarsi angelas, kuriam nukapojo garbanas. .Mergaitė Maša, mano mažoji teta, netrukus po šios nuotraukos išeis iš šio pasaulio

Kita nuotrauka, dar po kelių metų: aštuonios paauglės maudosi upėje, iš vandens rodosi tik mano mamos ir jos draugių pečiai bei tamsios, garbanotos galvos. O upė, Nemunas, atrodo kaip jūra, nuotraukoje visai nesimato krantų. Kitoje nuotraukoje matomi ir upės krantai: tolimajame krante neryškiai matoma kalva, ant kurios išblėšę medžiai, o artimajame, prie pat vandens linijos, medinė valtis, kurioje sėdi penkios merginos, vilkinčios tamsiomis suknelėmis .su dideliais kaspinais ant krūtinės. Mano mama ir jos draugės

Kituose puslapiuose mačiau dideles grupines nuotraukas, kuriose kartu glaudėsi minios jaunuolių ir merginų. Paskutinėse eilėse esantys stovi, centre sėdi, o apačioje keli vaikinai ir mergaitės guli ant žemės, ir visi žvelgia tiesiai pirmyn, labai rimti ir iškilmingi. Tik nedaugelis šypsosi, o ir šių šypsenos drovios, beveik prarytos, ir jie žvelgia nežinoma kryptimi, tarsi bandytų ką įžiūrėti tolimajame horizonte. Šių nuotraukų paraštėse apvaliomis baltomis raidėmis užrašas: “Merkinės Hechaluc judėjimas S. Levin repatriacijai į Izraelį atminti” arba “Merkinės jaunujų sionistų taryba, 1927-ųjų Purimas” arba “Išlydinti draugai J. Karpą į Afriką, 1926”. Po to kitos nuotraukos, jų daugybė, jau nebe Merkinėje, su tokiais užrašais kaip “Gešer

kibucas Kaune, šie draugai gavo leidimą repatrijuotis 20.??34” arba “Seminaras Kaune, pasiuntiniui Dobromilui grįžtant į Izraelį, 1935” arba “Sover kibucas prie Švėkšnos, 1933”. O paskutinėje nuotraukoje, greta jaunuolių ir merginų, dar didelis gražus pointerių veislės šuo, išsitiesęs ant žemės

Dažnai išimdavau nuotraukas iš specialių iškirpimų, kur jos buvo pritvirtintos (tai buvo senojo stiliaus albumas), kad galėčiau skaityti užrašus kitoje jų pusėje. Nemažai užrašų buvo man nebylūs, jų prasmės negalėjau suprasti: dalis buvo jidiš kalba, o kiti tiesiog kalbėjo apie man tada dar nežinomus reikalus. Daugelis užrašų buvo palinkėjimai nuo draugų ir draugių, paprastai prieš važiuojant į pasirengimo kibucą arba prieš repatriaciją į Izraelį. Dauguma palinkėjimų buvo užrašyta pieštuku, tik nedaugelis – parkeriu. Vienos nuotraukos, kurioje pavaizduota graži ilgaplaukė mergina, kitoje pusėje užrašyta: “Atminimui prieš man išvykstant į Izraelį”, o paraštėje, pasvirai: “Mūsų viltis tebegyvuoja!” Ant kitos nuotraukos, rimuotai: “Siek laisvės, palik tremtį, / Susitiksimė darbo lauke mūsų valstybėje, / Prisimink ir .” mūsų pasirengimą. / Atminimui tavo iškeliavimo į Izraelį dieną, Lėja, Gešer kibucas, Kaunas

Nežinau, ką besupratau iš tų užrašų nuotraukų nugarose bei paraštėse. Daugelis jų tikrai nebuvo pasiekiami septynerių-aštuonerių metų mergaitės supratimui. Tačiau kažin kokių būdu šie vaizdai nepastebimai įslinko ir įsigėrė į paslėptą mano dvasios kampą, bei laikui bėgant .pavirto neatsiejama sielos dalimi

Tada viskas atrodė kitaip. Aš netrukau prarasti susidomėjimo tomis pasenusiomis nuotraukomis, padėjau jas į kampą ir susiradau įdomesnių žaidimų, kurie siūlė geresnę pramogą, nei gelstančių nuotraukų sename šeimos albume vartymas. Bendrai, Merkinės miestelis vis labiau tolo. Vaikystėje lydėdavau motiną, kai ji lankė gimines ir tėvynainius, jaunystės drauges. Kai man sukako vienuolika, mama susirgo ir daugiau nebeišėjo iš namų – tuomet nutrūko ryšys su visais tais žmonėmis. Tik kalbėdama su mano dėde ji kartais paminėdavo miestelį ir jo gyventojus, tačiau dėdė nebuvo linkęs dauginti žodžių ir tuo labiau kapstyti praeityje. O aš ir neklausinėčiau per daug. “Šaknų paieškos” tada dar nebuvo madingos, apskritai buvo vengiama visko, kas kvepėjo “tremtimi”, o Merkinė, be abejo, buvo “tremties” prisiminimas. Šitaip, metams bėgant, mano sąmonėje susidarė miglotas ir neryškus Merkinės vaizdas: upė, daug medžių, o svarbiausia – įvairiausios uogos, kurios vadinosi “pužimkės”, “jagodės”, “malynės”. Neįsivaizdavau, kas jos ir koks jų skonis, bet nieko nepadarysi, iš visų dalykų, buvusių Merkinėje, mano mama geriausiai prisiminė pužimkes, jagodes bei malynes, kalbėjo apie jas su tokia šiluma ir ilgesiu, kokių nerodė jokiam kitam iš .ten parsivežtam prisiminimui

Prabėgo daugybė metų, ir aš abejoju, ar per tuos metus Merkinės miesteliui skyriau daugiau, nei kelias pamąstymų minutes. Tačiau staiga, pastaraisiais metais, be jokios akivaizdžios priežasties, manyje pabudo didžiausias smalsumas, tikras postūmis, pažinti Merkinės miestelį ir gyvenimą, kuris virė jame prieš katastrofą. Kalba ne apie fizinį ten apsilankymą, nors ir apie tai kartais pasvarstau, juk žydiškoji Merkinė, kaip ir visi kiti Rytų Europos miesteliai, sunaikinta ir nebeegzistuoja. Kai aš gimiau, visi Merkinės žydai jau buvo išžudyti, tarp jų .mano senelis ir keli dėdės bei tetos su šeimomis. Jų aš niekad neturėjau garbės pažinoti

Į Merkinę galima buvo sugrįžti tik per iš jos kilusius žmones ir per atsiminimų knygas. Aš, deja, pavėlavau. Mano motina mirė prieš daugelį metų, ir dėdės taip pat nebėra. Tolimesni giminaičiai taip pat nebegyvi. Norėčiau jiems užduoti tiek daug klausimų. Bandau surasti žmones, kurie juos pažinojo, kurie augo su jais kartu mokykloje, jaunimo judėjimuose,

pasirengimo kibucuose. Šie žmonės išbarstyti po visą Žemės rutulį, kibucuose ir miestuose, ir vis neapleidžia jausmas, jog reikia skubėti juos pamatyti. Laikas niekad nesustoja: keli jų jau mirė po to, kai juos pažinau, o kiti – dar man nespėjus jų sutikti. Ne visiems klausimams radau atsakymus – dalies klausimų tiesiog nebėra kam užduoti. Tačiau nemažai siūlų susirišo, šukių susirinko, pasakojimų gijų susipynė. Kiekvienas mano sutiktas žmogus papasakojo savo Merkinės istoriją, ir kiekvienas toks pasakojimas pavirto siūlu bendrame miestelio ir visos žydų Lietuvos istorijos audinyje. Šiandien vartydama motinos ir dėdės nuotraukų albumus, kuriuos paveldėjau, pagaliau matau prieš akis pilną gyvenimo paveikslą

:Taip pat daug sužinojau ir iš knygų

Iš lietuviškos enciklopedijos sužinojau apie gamtą ir apie kraštovaizdį, radau net kelis ketvirtojo dešimtmečio kelionių vadovus po Lietuvą. Bet už viską svarbesnė literatūra, parašyta pačių Lietuvos žydų: Abraomo Karivo, Natano Grinblato, Saros Nešmit, „Olameinu“ leidiniai, hebrajiškas ketvirtojo dešimtmečio Kaune leistas savaitraštis, ir žinoma „Jizkor“ (atminimo) knygos apie kitus miestelius, tokius kaip Telšiai, Jonava, Kėdainiai, Marijampolė ir Gargždai, kurie iš esmės nesiskyrė nuo Merkinės

Merkinės atminimo knyga – papildomas šio statinio ramstis. Tai sugriautas statinys, bet tai, kad jis nebeegzistuoja, nereiškia, jog jis mažiau svarbus: juk ir Šventykla buvo sugriauta dukart, ir tas praradimas, apverčiamas iki šiol, tautos kolektyvios atminties paverstas neįtikėtina gyvybiška ir kūrybine jėga. Mūsų tėvų ir senelių gyvenimų, nugyventų tolimoje šalyje su nepakartojamu žydišku intensyvumu, atminimas mus lydės visuomet

Prisiminimai

(Zerachas Šefneris (Šperanskis

Iš Merkinės išvažiavau 1925 metais, įstojęs į hebrajišką realinę gimnaziją Kaune. Tada man buvo penkiolika. Pabaigęs mokslus (1929) išvažiavau ir iš Lietuvos. Kai vasaros atostogoms grįždavau į Merkinę, aktyviai dalyvavau „Makabi“ sporto draugijos veikloje

1980 metais, kai vyko Olimpines žaidynes, nuvažiavau apsilankyti Rusijoje. Lankiausi Maskvoje, Leningrade ir Minske. Rinkausi važiuoti į Minską, nes tai buvo artimiausias Kaunui miestas, kuriame vyko Žaidynių renginiai. Atstumas tarp Minsko ir Kauno nedidelis, bet galima spėti nuvažiuoti pirmyn ir atgal per vieną dieną

Inturiste” pasakiau, kad noriu padėti gėlių vainiką ant bendro nacių nužudytų Merkinės žydų kapo. Teigiau, kad tai sentimentalus poreikis. Tačiau paskutinę žaidynių dieną Minske man pranešė, kad miestelyje apsilankyti negalėsiu. Jie pasakė: “Tai labai brangu”. Aš atsakiau: “Sumokėsiu bet kokią pareikalautą kainą. O jei reikalinga civiliais rūbais vilkinčio milicininko palyda, tai sumokėsiu ir už jo iššvaistytą laiką”. Atsakymas buvo neigiamas

Prieš man išvykstant į Tarybų sąjungą, man paskambino rusų konsulas Vašingtone. Jis norėjo aptarti su manimi vizos reikalą. Į jo klausimą atsakiau, kad Lietuvą palikau 1929-aisiais. Gali būti, kad jei būčiau jo paprašęs surengti man vizitą į Lietuvą, jis tuo būtų pasirūpinęs. Naiviai maniau, kad lengviau bus viską sutvarkyti vietoje. Paaiškėjo, kad tai, kas man atrodė paprasta, visai nebuvo paprasta Rusijoje

Merkinės gamta ir kraštovaizdis giliai įsirižę į mano atmintį. Merkinė yra Nemuno pakrantėje, tai didelė ir svarbi prekybai upė. Dėl netoli Merkinės esančio tilto ši vieta svarbi ir karinės strategijos atžvilgiu. Netoli tilto ant kalvos buvo įtvirtinimų griuvėsiai, taip pat kasinėjimai ir .gynybiniai grioviai. Negaliu atsakyti, kada ir kas pastatė pilį, nei kada ji buvo sugriauta

Mes tą kalvą vadinome “šlasbarg” (“piliakalnių”). Ji mummyse žadino didelį smalsumą.
.Šeštadieniais eidavome pasivaikščioti iki kalvos, nueidavome iki tilto

Pagrindinis kelias, vedantis prie tilto, kirto Merkinę perpus. Ta kelio dalis, kuri buvo miesto teritorijoje, pavirto pagrindine miesto gatve. Šios gatvės pavadinimas buvo “Vilner gas”
.((Vilniaus gatvė

Vasarą mes eidavome maudytis kitame Nemuno krašte. Pereidavome tiltu, vyrai maudydavosi šalia tilto, o moterys – atokiau nuo jo. Iš tolo galėjome įžiūrėti nuogų moterų kūnus. Kartais .slaptai prisirišdavome, kad pasislėpę tarp krūmų galėtume stebėti jas iš arti

Žiemą čiuožinėdavome ant ledo. Pavasarį, ledui sudužus, pripildydavome ledo gabalų iš upės .”gilia duobę už namo. Ši mums vasarą tarnavo “šaldytuvu

Antroji upė, buvusi kiek toliau nuo miestelio, vadinosi Merkys. Netoli Merkinės jis įsiliejo į Nemuną. Mes nežinojome, ar miestelis pavadintas upės vardu, ar upė – miestelio vardu.
.Pavasari ši upė patvindavo ir užliedavo didelę teritoriją

Paskutinis, bet ne mažiau svarbus, buvo trečiasis mūsų upelis – mažas upokšnis, plaukęs .(“miestelio viduje, netoli pirties. Todėl jį vadinome “der bad taichel” (“pirties upeliu

Penktadienio popietę miestelio gatvėmis nuaidėdavo šaukimas, skubinantis gyventojus eiti į pirtį. Pirmą kvietė vyrus: “Mener in bad arain” (“Vyrai, į pirtį”). Tai, kad vyrai buvo pirmieji, buvo savaime suprantama. Tik po kelių valandų nuskambėdavo: “Vaiber in bad arain”
.”(“Moterys, į pirtį

Mažasis upokšnis buvo miesteliui itin svarbus – iš jo sėmdavo vandenį gerti ir virti. Virtuvėje stovėdavo didelė statinė, kurią pripildydavo vandens nešėjai. Kiek pamenu, tarp tų vandens .nešėjų buvo ir lietuvės valstietės

Šaltąją lietuvišką žiemą būdavo, kad vandens nešėjai statinės nepripildydavo. Tokiu atveju mums, vaikams, tekdavo atlikti jų pareigas. Aš su broliu pasiimdavome po kibirą ir ilgą lazda ir prisėmdavome kibirus iš upelio. Taip sau eidavome, kol... iki namų pusė vandens .išsilaistydavo

Iš tokių prisiminimų galima suprasti, kokia didi diena buvo, kai vanduo ėmė tekėti vamzdžiais: atsuki čiaupą, ir statinė prisipildo. Neprisimenu, kuriais būtent metais tai nutiko, bet gerai atsimenu didelio telkinio statybas ant kalvos, viršutinėje Kauno gatvės (Kovner gas) dalyje. Geležinius vamzdžius sudėjo į griovius, kuriuos iškasė nuo pirties iki telkinio. Prie pirties buvo trijų ar penkių metrų (gal daugiau?) aukščio krioklys, kurio krintančio vandens jėga stūmė vandens ratą, kuris savo ruožtu judino pirties viduje įrengtą pompą. Iš telkinio į .miestelį vanduo tekėjo gravitacijos dėka

Man visa šita puiki sistema paliko gilų įspūdį. Ne tik todėl, kad nuo tol nebereikėjo rankiniu būdu semti vandens iš upės. Panašu, kad jau vaikystėje buvau linkęs į inžinieriją. Kita vertus, gal ir perduo. O gal todėl, kad šiandien esu inžinierius, taip gerai ir įsiminiau visą tą sistemą

Antras įsimintinas inžinierinis įrenginys – tai į namus pravesta elektra. Tai buvo Pirmajam pasauliniam karui pasibaigus. Nepamenu, kuriais metais. Iki tol namus apšvietė kerosino lempelės ir žvakės. Karo metu nutiko taip, kad negalima buvo gauti nei kerosino, nei žvakių. Todėl šviesai naudojoms medžio šipuliais. Žinoma, taip galima buvo apšviesti tik vieną kambarį. Kažkurį laiko tarpą švietėme karbido lempomis. Šios, nors ir skleidė stiprią šviesą, tačiau... ir kvapas buvo stiprus ir aitrus. Ir štai atsirado elektra

Netoli miestelio buvo lentpjūvė. Atvežė generatorių jos varikliui leisti. Nutiesė elektros laidus išilgai visų gatvių, į namus, ir štai, elektros šviesa apšvietė miestelio gyventojus po kelias valandas kasnakt

!Koks progresas: bėgantis vanduo, elektrinė šviesa – Merkinė įžengė į dvidešimtąjį amžių

Merkinę supa tankūs miškai, o juose gėrybės: laukiniai obuoliai bei kriaušės, riešutai, grybai ir visokios uogos. Miškai mus labai traukė. Vasarą dažnai ten eidavome. Rinkdavome vaisius, ypač mėgome kriaušes, kurios augo sulig riešuto dydžiu. Jos būdavo dar žalios, kietos. Dėliodavome jas ant šieno palėpėje ir taip palikdavome iki žiemos. O tada jos mus labai džiugindavo

Į mišką eidavome grupėmis. Baiminomės “škocų” (vietinio jaunimo) pašaipų – šie mus provokuodavo, o kartais net puldavo. Šitaip, keliese, jautėmės saugesni. Šitaip jie mūsų negąsdino. Kartais net “kaudavomės” su jais, mėtydami akmenis iš tolo. Saugojomės tik negauti akmeniu į galvą ar veidą

Vasarą, atėjus bulvių derliaus metas, eidavome į laukus vogti bulvių. Smėliuotoje žemėje iškasdavome duobę ir kraudavome bulves į jos dugną. Padengdavome jas smėlio sluoksniu, tada sausomis medžių šakomis, kurias taip pat pavogdavome iš tvorų. Padėgdavome laužą ir palaukdavome apie pusvalandį. Kai ištraukdavome iškeptas bulves, jų skonis mūsų gomuriui buvo itin puikus

Tarp mūsų ir “škocų” nebuvo taikos. Nors santykiai su nedaugeliu miestelyje gyvenančių krikščionių, ir ypač su aplinkoje gyvenančiais valstiečiais, buvo pakankamai geri. Valstiečiai miestelyje lankydavosi kelis kartus per savaitę: trečiadieniais būdavo turgus, kur jie atveždavo savo prekes; sekmadieniais ir švenčių dienomis jie ateidavo į savo maldos namus. Miestelyje buvo ir katalikų, ir stačiatikių bažnyčios. Katalikiškoji stovėjo mūsų gyventoje gatvėje, netoli mūsų namo. Valstiečiai, kurie mus pažinojo, palikdavo savo vežimus mūsų kieme ir eidavo į bažnyčią. Kai kurie jų sunkiuoju karo laikotarpiu mums padėjo ir atnešdavo į namus savo ūkių produktų

Valstiečiai buvo visiškai pavaldūs kunigų poveikiui. Sutikę kunigą gatvėje, atsiklaupdavo tiesiai į purvą ir bučiuodavo jo panešiotą rūbo kraštą. Mus, vaikus, tai išvydus kamuodavo ?klausimas: ar katalikų kunigai po ilgais rūbais nešioja kelnes

Švenčių dienomis jie masiškai susirinkdavo miestelyje. Mums tokios dienos buvo geros verslo atžvilgiu. Tačiau jas visuomet lydėjo smurto baimė. Nors mūsų miestelyje nieko panašaus nebuvo nutikę, tačiau pakanka vienos kibirkšties, kad įvyktų sproginimas. Kunigai, net jei ir .buvo antisemitai, tyčia masių nekurstė

Tyla ir ramybė buvo išoriškos. Mes žinojome, o gal tikriau jautėme, kad gyvename svetimame krašte, gyvename laikinai – net jei tas laikotarpis užsitęsė. Istoriniai įvykiai mus atvedė į šį kraštą ieškoti prieglobsčio, bet ne tam, kad leistume čia šaknis. Todėl Merkinėje toks stiprus buvo sionizmas. Vis tik, kol buvo iš ko pragyventi, kad ir sunkiai, daugelis niekur nenorėjo .judėti

Geografinė Merkinės padėtis suteikė jai karinės svarbos. Todėl joje visada gyveno kareiviai. Šalia mūsų namų buvo didelis pastatas, tarnavęs kareivinėmis (o gal tai buvo mokykla?). Pamenu, kaip rusų caro kareiviai žygiuodavo gatvėmis. Mes, mažieji, bėgdavome paskui, :dainuodami

„Naš baraban kriečko bjot“

Naša rota stroino idiot

Mūsų būgnas muša stipriai

”Mūsų kuopa žygiuoja tiesiai

Kai rusų kariuomenė pasitraukė Pirmojo pasaulinio karo metu, atėjo vokiečiai, ir tai mums buvo į naudą. Nors jie beveik viską savinasi kariuomenės labui ir į Vokietiją siųsti, bet buvo tvarka ir saugumas. Niekas negalėjo pagalvoti, kad praeis dvidešimt metų, vėl ateis vokiečių armija, pasitraukus rusiškajai, kad tai bus tie patys vokiečiai arba jų vaikai, ir jie bus tokie žudikai. Kas prisimena vokiečių elgesį Pirmojo pasaulinio karo metu, net šiandien, praėjus beveik pusšimčiui metų po Antrojo pasaulinio karo pradžios, nesugeba patikėti, kad kalba apie .tuos pačius kareivius, kurie pavirto žiauriais skerdikais

Pirmojo pasaulinio karo metu pasitraukus vokiečiams, į Merkinę įžengė lenkų kariuomenė. Tada prasidėjo išsityčiojimai iš žydų. Prisimenu vienos jaunos žydės drąsų žygdarbį. Lenkų karininkas ėmė šaipytis iš žydo turguje ir norėjo jam nukirpti barzdą. Mergina, tai pamačiusi, priėjo prie karininko ir sudavė jam antausį. Karininkas, turbūt išsigandęs ir susirūpinęs savo .saugumu, pabėgo

Raudonoji armija pasitraukė iš Merkinės netrukus po jos užėmimo. Lietuva tapo .nepriklausoma valstybe

Prisiminimų rinkinys

Merkinės išeiviai Bostone

Užrašus dosniai surado prof. Mortonas iš Bostono

H.S.Rabanas – Žmogus, kuris mokėsi ir įgijo žinių, buvo Merkinėje didžiai gerbiamas. Rabis Dovydas Hakorechas buvo geras to pavyzdys. Tai buvo švelnus ir mokytas žmogus. Kai jis mirė, visi miestelio gyventojai atėjo su juo atsisveikinti. Žmonės mirkė nosines vandenyje, kuriuo apiplautas jo lavonas. Jie tikėjosi pasinaudoti apsivalymo vandenyje mirkytomis nosinaitėmis visokioms ligoms gydyti, mat dėl didžios jo garbės šis vanduo laikytas šventu

Šimonas Goldenas – Kai aš gyvenau Merkinėje, gydytoju tarnavo dr. Arensenas. Farmacininkas buvo krikščionis, kadangi žydų kilmės žmogus negalėjo įgyti šios specialybės

H.Milneris – Merkinėje buvo labai paplitusios pravardės. Štai pavyzdys: Šlomo Chaimas, kuris buvo siuvėjas, gavo pravardę “Mir balebosim” (“mes, namų šeimininkai”). Su šios pravardės davimo istorija susijęs bendruomenės istorijos skirsnis. Sakoma, kad bendruomenės įstaigose buvo atstovaujamos visos klasės, demokratija. Rabis Šlomo Chaimas atstovavo darbininkų klasės žmones. Panašu, kad jį laikė išsilavinusiu oratoriumi. Kai jis pakildavo pristatyti savo nuomonės šiuo ar kitu klausimu, savo kalbą pradėdavo sakiniu “mir balebosim”. Taip šis pasakymas pavirto visų žinoma pravarde

Maždaug prieš trisdešimt penkerius metus mirė Merkinės rabinas, ir reikėjo pasirinkti jį pakeisiantį kitą. Kadangi Merkinės gyventojai itin tvirtai laikėsi savo nuomonės, pasiekti sutarimą jiems buvo sunku. Buvo labai nelengva pasiekti daugumos balsų persvarą

Mano motina buvo “girdytoja”, žmonės pas ją eidavo išgerti. Kiekvienas už gėrimą sumokėdavo po tris kapeikas. Kartą nutiko, kad žydas išgėrė, nepasakęs palaiminimo. Mano senelis, kuris buvo labai tikintis žmogus, atkreipė į tai mano mamos dėmesį. Jis labai kentė, kad žydas šitaip galėjo pasielgti. Norėdamas priversti žydą pasakyti palaiminimą, senelis pasirinko diplomatijos kelią ir garsiai paklausė mamos: “Kodėl nesakai *amen*?” Mama atsakė: ”?Kaip aš galiu pasakyti *amen*, jei jis dar nepasakė palaiminimo

Morisas Fridmanas – Kai man buvo maždaug penkeri metai, prieš šešiasdešimt ketverius metus, gyvenau Franko Koheno namuose Merkinėje. Vieną sykį parėjau namo alkanas ir nieko neradau namuose. Staiga išvydau susibūrusią minią gatvėje prieš namą. Išėjau išsiaiškinti susibūrimo priežasties. Paaiškėjo, jog mirė Efraimas. Efraimas buvo labai religingas žydas. Visi miestelio ir gretimų miestelių gyventojai atėjo paskutinį kartą jo pagerbti

Tai buvo vienas garsesnių Merkinės gyventojų, mat jei miestelyje pasirodydavo vargas studentas, Efraimas rūpindavosi viskuo, ko jam trūko, visą laiką, kol jis pasilikdavo Merkinėje

L.G.Stonas – Antrojo ir trečiojo sionistų kongresų metu, tikintieji ortodoksai priešinosi sionizmo judėjimui. Rabis Judelis Mešesas iš Merkinės vadovavo miestelyje šiam pasipriešinimui. Jo brolis, gyvenęs Kaune, vadovavo pasipriešinimui prieš sionizmą visoje Lietuvoje. Valdžia taip pat priešinosi sionizmui

Merkinės sionistų draugija susitikimus organizuodavo apsimesdama, jog tai edukacinis klubas. Savo susitikimus jie vadino “neraštingumo naikinimo pamokomis”. Elkos Mišmalkės namai buvo šių susirinkimų vieta, kol kažkas juos paskundė. Kai atėjo karininkas jų sulaikyti, jie jį papirko ir prigirdė degtinės buteliu

Rabinas kreipėsi į sionistų draugijos narių tėvus, prašydamas pasikalbėti su vaikais ir priversti juos nebedalyvauti šiuose susirinkimuose. Pasekmė buvo tokia, kad nuo tol jie turėjo savo susitikimus ir veiklą slėpti ne tik nuo policijos, bet ir nuo tėvų. Po kelių papildomų susirinkimų paslapties išlaikyti nepavyko, ir draugijos nariams teko liautis vykdyti veiklą ir išsiskirstyti.

Izraelis Krugeris – Kai vaikinys sulaukdavo 21 metų, jis privalėjo prisistatyti dviejų metų ilgio karinei tarnybai. Dažnai atsitikdavo taip, kad tie kareiviai-šauktiniai-naujokai turgaus dienomis imdavo siautėti ir niokoti žydų krautuves. Vieną kartą, kai taip atsitiko, buvo duotas ženklas, ir gaisrinės komandos draugai įjungė pompą ir nukreipė vamzdžius siautėjančių jaunuolių linkme. Buvo netgi vaikinių, kurie apsiginklavo ilgomis medinėmis lazdomis ir ėmė jomis daužyti tuos jaunus kareivėlius. Tuos vaikus suėmė ir pristatė teisėjui. Teisme duotuose parodymuose jaunuoliai aprašė, kas nutiko. Jų versiją priėmė ir juos paleido.

Meiras Vineris – Mes gyvenome aštuoniese viename kambaryje, kuriame buvo krosnis. Vyriausiam mūsų broliui tada buvo aštuoneri metai. Išplovę grindis, turėjome jas pabarstyti geltonu smėliu. Vyriausias brolis paėmė maišą ir nuėjo atnešti smėlio iš duobės, kurioje tą smėlį kasė. Pakeliui sutiko moterį, kuri taip pat keliavo prisikasti smėlio. Mūsų brolis moteriai padėjo prisirinkti smėlio. Pabaigusi prikimšti savąjį maišą, ana moteris greitai išsinešdino. Ji nepadėjo broliui kasti smėlio ir pripildyti maišo, teigdama, kad privalo skubėti namo ruošti šabui. Vaikas neturėjo kastuvo. Jis kasė rankomis, pirštais. Staiga įvyko griūtis, vaiką užvertė smėlis. Mama, kuri tuo metu sirgo, pajuto, kad jos vaikui nutiko kažkas baisaus, kad jis dūsta. Niekas jos kalbų rimtai nepriėmė. Tik praėjus kuriam laikui, kai berniukas vis neparėjo, žmonės nuėjo jo ieškoti. Surado iki pusės pilną maišą, o paties vaiko niekur nematė. Tada suprato, kad gali būti, jog nutiko griūtis, ir vaikas palaidotas po smėliu. Atkasė ir surado jį nebegyvą.

Julijus Stonas – Kai močiutė Reizė, akušerė, mirė, moksleiviai be mokytojų leidimo išėjo iš mokyklos į jos laidotuves. Jie ėjo už karsto su žvakėmis rankose. Laidotuvėms pasibaigus, vaikai sugrįžo į mokyklą ir papasakojo, ką padarė, aiškindami, kodėl praleido pamokas. Mokytojas paklausė: “Kodėl gi man iš anksto nepasakėte? Būčiau norėjęs ir aš eiti su jumis.”kartu

Pabėgėliai iš Liškiavos Merkinėje

Pirmojo pasaulinio karo metai

(Chanochas Chašmonajis (Gendelis

Merkinė nebuvo mano gimtasis miestas. Aš gimiau greta Merkinės buvusiam miestelyje, kuris vadinosi Liškiava. Su Merkinė susipažinau Pirmojo pasaulinio karo metais

Kai prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas (1914-ųjų rugpjūtį), Liškiava priklausė rusų valdomai teritorijai. Pradžioje rusai sutelkė galingas pajėgas ir veržėsi link Vokietijos. Vokiečiai tuoj pat susiorganizavo ir pradėjo atsakomąjį puolimą. Praėjus trumpam laikui, rusams teko trauktis. Jau prieš Roš ha-Šana šventę mes išgirdome patrankų aidus. Kiekvieną dieną triukšmas vis smarkėjo. Netrukus po Roš ha-Šanos Liškiavą užplūdo besitraukiančios rusų kariuomenės

kareivių minios. Iki tos dienos aplinkoje nebuvo pasirodęs jų nė vienas. Kareiviai miestelyje .ilgai neužsibuvo, o patraukė link kalvų, kur galėjo įsikurti gynybinę liniją ir įsikasti

Penktadienį, tos savaitės šabo išvakarėse, frontas priartėjo prie mūsų – išvydome Druskininkų miestą, kuris buvo nuo mūsų nutolęs vos septynių kilometrų atstumu, sprogdinamą ir liepsnojantį. Vakarop sprogimų garsai liovėsi, tačiau dangus virš Druskininkų buvo raudonas .nuo siautėjančios ugnies

Kitą dieną sprogdinimai atsinaujino. Jie jau buvo tiek arti mūsų, kad galėjome matyti, kaip ant kalvos nukritusi bomba padega krūmus. Kol miestelio žmonės stovėjo ir stebėjo krentančias bombas, pasirodė rusų kariuomenės karininkai ir įsakė per pusę valandos atlaisvinti visą .miestelį

.Netrukus visi miestelio gyventojai jau išsirikiavo prie kelio, vedančio į Merkinę

Prie smėlėto kelio link plento, nutolusio nuo miestelio apie dviejų kilometrų atstumu, buvo vienkiemis, kuris priklausė žydui vardu Deichesas. (Beje, vėlesniais metais šis vienkiemis tarnavo pasirengimo vieta pionieriams, besiruošiantiems keliauti į Izraelį). Tame vienkiemyje pasidarėme pirmąjį sustojimą, mat reikėjo pamaitinti kūdikius ir vaikus. O ir daugelis suaugusiųjų nespėjo pavalgyti prieš pradėdami kelionę. Tai buvo šabo išvakarės, todėl atsirado sugebėjusių pasiimti kelionėn troškinio, paruošto šabo proga. Gerbiami miestelio gyventojai kartu su miestelio rabinu, rabiū Abraomu Aba Rezniku, ir vienkiemio šeimininku susirinko pasitarti. Jie nusprendė, jog reikia pasilikti vienkiemyje ir kasti gynybinius griovius. Rabinas priėmė sprendimą, kad mes esame mirtinai pavojingoje situacijoje, todėl, gyvybės gelbėjimo .labui, leistina dirbti ir šabo metu

Daug iškasti nespėta, kol rusų kareiviai priartėjo prie vienkiemio ir pasiekė pradėtus ruošti griovius. Karininkas pasižiūrėjo į rankoje laikomą žemėlapi ir paskelbė, jog būtent čia žada .įsikasti ir ruoštis mūšiu. Ir vėl... visi gyventojai privalo atlaisvinti teritoriją

Vienkiemio šeimininkas mums suteikė savo arklius ir vežimus vaikams ir ligoniams .transportuoti. Ir vėl karavanas – ant plento, vedančio Merkinės link

Atvyke, visi pradėjome ieškotis prieglobsčio. Tie, kas turėjo giminių, akivaizdžiai neturėjo tuo rūpintis. Ir paprastai pažįstami bei draugai gražiai priėmė Liškiavos pabėgėlius ir atvėrė jiems savo namus. O tiems, kas neturėjo, kur kreiptis, netrukus surado tinkamas sąlygas. Žydų širdys atsivėrė atvykusiems karo pabėgėliams. Neliko nė vieno, kuriuo nebuvo nuoširdžiai .pasirūpinta

Mano tėvai turėjo draugus: rabį Leibą Miklišanskį (ar pagal pravardę: rabis Leibas Freneris). Mūsų šeima rado prieglobstį jo ir jo šeimos namuose. Jie mus priėmė šiltai ir draugiškai. Mūsų šeimoje buvo dešimt žmonių. Mus priglaudusios šeimos narių tebuvo keturi, jų namai buvo maži. Šeimininkai – tėvai ir du sūnūs, Mošė ir Mordechajus – spaudėsi kaip galėjo, kad mums .sudarytų patogiasias įmanomas sąlygas

1914-ųjų Jom Kipurą (Teismo dieną) minėjome kaip pabėgėliai Merkinėje. Melstisėjome į .beit-midrašą, kuriame meldėsi rabis Leibas. Ten meldėsi ir rabinas Štupelis

Dvi detalės iš tų metų Jom Kipuro man įsiminė itin giliai. Tada buvau dešimties metų berniukas. Prieš “Visų pažadų” maldą beit-midrašas prisipildė besimeldžiančiųjų nuo krašto iki krašto. Greta įprastai čia besilankančių vietinių gyventojų buvo ir nemažai pabėgėlių iš

mūsų miestelio, o prie jų prisidėjo daugybė kareivių, kurie Merkinėje laukė savo bataliono išžygiuojant į frontą. Vienas kareivis, kuris neišsiskyrė nei geru balsu, nei puikiais skaitymo įgūdžiais, paprašė suteikti jam garbę vadovauti maldai, mat jo batalionas kitą rytą turėjo iškelti į frontą... Jo prašymas buvo patenkintas. Buvo akivaizdu, kad malda kyla iš sudužusios širdies sielvarto – namie jis paliko žmoną ir vaikus, ir nežinia, koks likimas jo laukė kitą ar dar kitą dieną. Visi maldoje dalyvavę kareiviai apsiverkė – jis išreiškė ir jų jausmus. Prie jų prisidėjo ir visi kiti besimeldžiantys. Tai buvo malda, tarsi tyčia pritaikyta ...tam momentui

Kitą rytą, pačią Teismo dieną, į maldos namus įžengė du rusų kariuomenės karininkai, užlipo ant pakylos ir paskelbė karinio štabo mieste vardu, kad jei dar sykį karinis telefonas bus rastas .atjungtas, visi gerbiami miesto gyventojai bus sušaudyti

Mums šitas skelbimas buvo neaiškus. Kas galėjo būti bendra tarp miesto žydų ir atjungtų karinio telefono laidų? Merkinė buvo tada perpildyta karių ir atrodė kaip didžiulė karinė stovykla. Kiekviename kieme buvo apsistojusių kareivių. Naktimis jie degino laužus, norėdami sušilti ir išsivirti arbatos. Tik per stebuklą nekilo gaisrų. Telefono laidai buvo padėti ant žemės šalia kelio, kur juos trypė žmonės, arkliai ir artilerijos ratai. Nenuostabu, kad nutrūko. Tačiau štai rusai įtarė, kad žydai, norėdami pagelbėti vokiečiams, atjunginėja laidus. Žinoma, jų kaltinimai buvo nepagrįsti

Visi susirinkusieji nusigando. Kai maldoje “Unetane tokef” pasiekė žodžius “kas gyvens, o .kas mirs”, visi pratrūko vaitoti. Tai buvo baisi dejonė

Kadangi batalionai išsiruošė keliauti, Merkinėje jau iki Jom Kipuro pabaigos nebeliko kareivių. Nesant kariuomenės judėjimo, laidai, savaime aišku, nebetrukėjo. Rusų puolimas pavyko, fronto linija atitolo. Atsirado galimybė mums sugrįžti namo, ir Sukot šventę mes jau .šventėme Liškiavoje

Karo laikotarpiu Liškiavos gyventojų skaičius sumažėjo. Žydus išvarė iš Kauno, Suvalkų ir Gardino rajonų, kurie buvo greta vokiečių teritorijų. Rusai juos perkėlė į valstybės gilumas. Nemažai išvartų šeimų po karo nebegrižo. O ir tie, kas grįžo, nerado vietoje pragyvenimo šaltinių. Naujosios sienos tarp Lenkijos ir nepriklausomos Lietuvos atskyrė Liškiavą nuo aplinkinių kaimų, kuriuose darbuotasi seniau, nes jie nuo šiol priklausė Lenkijos teritorijai. Daugelis tų šeimų tada persikėlė į Merkinę. Ir tiems, kurie to nepadarė, Merkinė vis tik pavirto .centru

Mūsų, Gendelių, šeima persikraustė į Merkinę. Vyriausiasis brolis, amžiną atilsį Mošė Hiršas, .buvo mūsų pionierius. Jis vedė merkinietę, o visa šeima pasekė jo pėdsakais

Aš mokiausi ješivoje Kaune ir nebuvau namuose kraustymosi į Merkinę metu. Namu parvažiuodavau tik dukart per metus, per švenčių atostogas – Pesach ir Sukot. Šį kartą negalėjau sulaukti atostogų, taip norėjau pamatyti naujuosius namus, susipažinti su naujaja .gyvenama vieta

Pirmą kartą atvykęs į Merkinę atostogų buvau labai nustebintas to, kad mūsų namuose, kaip ir visuose miestelio namuose, buvo elektrinis apšvietimas. Net Kaune, nepriklausomos Lietuvos sostinėje, ne visi miesto namai buvo pajungti prie elektros tinklo. Net sostinės gatvės dar buvo

apšviestos dujinėmis lempomis. Ješivoje studijavome prie žvakių šviesos. O štai čia, mažame .miestelyje, jau visi turėjo elektrą

Antrą kartą atvykęs atostogų, buvau dar labiau nustebintas: pamačiau, kad iki paties namo vidaus vamzdžiais atkeliauja vanduo. Atsuki čiaupą ir bėga vanduo. Kaune vis dar naudotasi trimis vandens tiekimo į namus metodais: pirmasis, labiausiai modernus – privati vandens pompa pačiame kieme. Antrasis – šuliniai, iš kurių vandens semtasi kibirais, po to kibirai naščiais nešami į namus. Trečias – vandens nešėjai, kurie vandens už mokesť atnešdavo iš .miestą supančių Nemuno ir Vilijos upių

Tais laikais maniau, kad Merkinę, kuri žydiškai vadinosi Mereč, geriau būtų pervadinti Merc (hebr. “energija”) – už joje gyvenančius energingus žmones

Pabėgėliai Merkinėje

Antrasis pasaulinis karas

Karmela Zeid

Tuo pat po karo pradžios mes palikome šeimas Lenkijoje ir išėjome klajoti. Lenkai kontrabandininkai (kurie ne visi elgėsi sąžiningai) padėjo mums vogčia kirsti sienas. Susidūrėme su vokiečių patruliais, kurie grobė mūsų pinigus. Geri žydai miesteliuose, per .kuriuos keliavome, padėjo mums pakeliui

Pasiekėme Vilnių. Čia mus priėmė “Hechaluc” ir kitų jaunimo judėjimų nariai, kurie padėjo mums išsidalinti grupėmis pagal tuos judėjimus, kuriems priklausėme. “Joint” ir kitos .draugijos padėjo toms grupėms

Mes buvome pabėgėliai, klajokliai, varomi iš vienos vietos į kitą, ieškantys kelio ir laukiantys .galimybės išvažiuoti į Izraelį

Iš žydų fermos netoli Virbalio miesto (prie Prūsijos sienos) buvome išvaryti ir pradėjome klajones po Lietuvos miestelius. Atvykę į Merkinės miestelį, sužinojome, kad ten galėsime pasilikti kurį laiką. Miestelio žydai ėmė mumis rūpintis – surado mums vietas gyventi, maisto ir net rado, kuo mus užimti. Visa tai, žinoma, buvo jiems labai pavojinga, nes būtent tuo metu, kai mes atvykome, Lietuvą okupavo rusai. Tokiomis sąlygomis bet kokia pagalba kitiems .buvo vertinama kaip įtartina veikla

Laikotarpis, praleistas Merkinėje su grupe draugų iš “Gordonijos” judėjimo iš Lenkijos apsupo mane šiltais malonaus šeimyniškumo ir tikros draugystės jausmais. Taip su mumis, .pabėgėliais, elgėsi Merkinės jaunimo judėjimų nariai

Vos mums atvykus į miestelį, mus priėmė tarsi rūpestingi broliai. Nors mūsų kalbėtos lenkiškos jidiš versijos jie nelabai suprato, tačiau tam, kad uoliai mumis rūpintųsi ir suteiktų viską, ko tik pritrūko, jiems nereikėjo kalbos. “Ševka” (Batševa), Joskė, Malka ir daugelis kitų tapo mūsų draugais: jie mus drąsino, stengėsi pradžiuginti ir sugrąžinti tikėjimą žmonėmis, ...suteikti jėgų tolimesnėms klajonėms

Mūsų grupės nariai ieškojo galimybių patekti į Izraelį. Nors daugelis mūsų sugebėjo ten nuvykti neįsivaizduojamais keliais (iš Rusijos per Turkiją, Iraną, Japoniją ar Indiją), tačiau

dalis grupės narių karui tarp Rusijos ir Vokietijos prasidėjus liko Merkinėje, Kaune, Vilniuje.
.Šie patyrė visus getų ir Holokausto laikotarpio siaubus

Malka, kuri po karo atvyko į Izraelį, papasakojo mums, kas nutiko draugams Izraeliui, Tamarai, Esterai ir kitiems, ir apie tai, kaip ji jiems padėjo geto Kaune gyvavimo metu. Jai ir .visiems Merkinės žmonėms mes esame dėkingi

Mano gimtasis Liškiavos miestelis

Chanochas Chašmonajis

Liškiava, kur aš gimiau ir praleidau didžiąją vaikystės ir jaunatvės dalį, buvo mažiausias miestelis tame krašte. Tai buvo greičiau kaimas, nei miestelis. Jo gyventojai buvo krikščionys katalikai, valstiečiai. Žydai gyveno atskirame mažame rajone. Geografinė Liškiavos vieta buvo prie pat Nemuno, tarp Druskininkų į pietus ir Merkinės miestelio toliau į šiaurę palei upę. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą žydai drąsiai palaikė santykius su šių dviejų kaimyninių miestelių žydais. Ir vertėsi jie tuo, kuo ir kaimynai: buvo prekeiviai, amatininkai, krautuvių, mėšinių šeiminkai, vežikai. Kadangi žydų buvo nedaug, tai visas “šventų profesijų” pareigas .– rabino, skerdiko ir apipjaustymų specialisto – atliko vienas žmogus

Su Merkinės žydais mus siejo labiausiai šeiminiai ir kultūriniai ryšiai. Daugelis Liškiavos žydų šeimų turėjo giminių Merkinėje. Giminaičiai dažnai lankydavosi vieni pas kitus abiejuose miesteliuose. Bet koks įvykis – šventė, vestuvės, gimimas, apipjaustymas ar, gink Dieve, nelaimė – buvo proga susitikti. Merkinės gyventojai, atvykdami švęsti pas mus, atsivesdavo ir orkestrą. Vaikams tai buvo tikras patyrimas. Ypatingą įspūdį palikdavo rabis Leibas savo galingu bosu. Atskiras vaidmuo orkestre teko dirigentui, kuris ir grodavo, ir vesdavo renginį. Jis sugalvodavo posmus ir juos atlikdavo su smagiomis melodijomis (“afreilecher”). Tačiau kai juokdarys savo eilėse aprašydavo sunkų žydų gyvenimą tremtyje, .daina priversdavo ašaroti

Neperdėsiu pasakęs, kad po Pirmojo pasaulinio karo Liškiava galėjo visomis prasmėmis būti laikoma Merkinės priemiesčiu. Kaip žinia, kovų šiame krašte metu Rusijos caro valdžia išvarė visus žydus iš vokiečių frontui artimų rajonų. Ir Suvalkijos, kuriai priklausė Liškiava, žydai taip pat buvo išvaryti. Mes pasitraukėme į kitą Nemuno krantą, kuris jau priklausė Vilniaus rajonui. Dauguma ištremtųjų nukeliavo toli į vidinius Rusijos kraštus, į didesnius miestus. Ten jie turėjo daugiau šansų susirasti pragyvenimo šaltinių. Mūsų šeimai pavyko pasislėpti .gretimame Ratnyčios miestelyje

.Mūsų “tremtis” tęsėsi apie pusę metų. Apie 1915-ųjų Sukot šventę sugrįžome į Liškiavą

Ir štai paplito gandas, kad vokiečiai, kurie tuo metu valdė visą tą teritoriją, traukiasi. Visus žydus apėmė baimė ir pavojaus nuojauta. Jie buvo įsitikinę, kad sugrįžę rusai nužudys visus užimtoje teritorijoje rastus žydus, įtardami juos išdavystę. Jie puikiai prisiminė Kibišo sušaudymą praėjusią žiemą. Tada kraštas buvo niekieno teritorija. Tik raiti abiejų kariuomenių žvalgai kirsdavo jį, bet ir šie labai retai. Buvo atvejų, kai priešų žvalgai susidurdavo vieni su kitais viduryje gatvės, tuomet kaudavosi. Todėl miestelio gyventojai stengėsi likti užsidarę namuose. Šnipinėtojai nežydai kaimynai tai pamatė ir įskundė žydą-vienkiemio šeiminką,

esą jis vienkiemyje slepia vokiečius. Rusai jį suėmė ir pranešė, kad jis bus teisiamas Vilniuje. Tačiau jie to pažado netesėjo ir nužudė jį dar pakeliui be jokio teismo

Ir štai, tą Sukot šventės dieną, nežydai džiaugėsi išgirdę, jog rusai grįžta. Jie tikėjosi, kad bus dorojamasi su žydais, o jie galės pavogti be šeimininkų likusį jų turtą. Pagaliau paaiškėjo, kad .visas gandų apie pasitraukimą pagrindas tebuvo bataliono perkėlimas iš vienos vietos į kitą

Mano vaikystėje miestelyje tebuvo apie keturiasdešimt žydų šeimų. Iš senolių girdėjau, kad žydų čia gyventa labai seniai, ir kadaise bendruomenės būta žymiai didesnės. Jau Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse, kai prasidėjo emigracija į Ameriką, kalbėta, jog išėivių iš Liškiavos skaičius Amerikoje gerokai pranoksta miestelyje likusių gyventojų skaičių. Šį dalyką reikia paminėti geruoju, nes be Ameriką pasiekusių giminaičių siunčiamų dolerių .daugelis Liškiavos gyventojų nebūtų galėję išgyventi

Po Pirmojo pasaulinio karo bendruomenė sumažėjo dar labiau. Dalis šeimų, kurios buvo išvartytos ir persikėlė į vidinę Rusijos dalį, sugebėjo ten susikurti sau gyvenimą didmiesčiuose. Kitiems, sugrįžusiems po tremties į Liškiavą, pavyko su Amerikoje jau esančių giminaičių pagalba taip pat ten persikraustyti. O dar kiti, taip pat ir mūsų, Gendelių, šeima, persikėlė į .Merkinę

Prieš man išvykstant į Izraelį 1925 metais, lankiausi Liškiavoje ir radau ten mažiau nei dvidešimt žydų šeimų. O ir jas iki paskutinės išžudė naciai. Maža, bet sena bendruomenė .pražuvo ir dingo, tarsi nebuvo. Tebūnie palaimintas jų atminimas

:Nuotraukos

Turgaus aikštė .1

Gendelių šeima .2

Planickių šeima .3

Beris Leibas Cirelšteinas .4

Kompanija .5

Poeto Leibos Jafės apsilankymo Merkinėje proga .6

(Dror” būrys (jauni sionistai-socialistai“ .7

(Ceirei Cijon” būrys (jauni sionistai-socialistai“ .8

(Sirkin gezelšeft” būrys (jauni sionistai-socialistai“ .9

Vyresnieji nariai 1931 .10

Vyresnieji “Hašomer hacair” vieneto nariai .11

Arlozorov” grupė “Hašomer hacair” vienete atsisveikina su Becaleliu Smolniku, “ .12

(išvykstančiu į Izraelį (1933

Bnei Akiva” skyrius“ .13

Merkinės “Hašomer hacair” vienetas su pasiuntine Gita Lapotinski-Grinlebt. 1932 .14

Hašomer hacair” vieneto vasaros stovykla“ .15

Hašomer hacair” vienetas dalyvauja Lietuvos nepriklausomybės dienos eisenoje “ .16

((1933

Hechaluc” skyrius atsisveikina su Jokūbu Rabinu, Becaleliu Smolniku ir Tova “ .17

(Krivaručki, išvykstančiais į Izraelį (1933

Hechaluc” skyrius trečiojo dešimtmečio pradžioje“	.18
Hechaluc” skyrius“	.19
(Hašomer hacair” vieneto nariai (1930“	.20
Advokatas Elijas Dovydas Stonas	.21
Advokatas Elijas Dovydas Stonas ir Jafa Cirelštein-Miler	.22
Ston šeimos apsilankymas Merkinėje	.23
Dr. Menachemas Geršonas Glennas	.24
Ston šeimos apsilankymas Merkinėje	.25
Elijo Stono apsilankymo Merkinėje proga	.26
Dr. Jokūbas D. Glennas	.27
Itos išvykimo į Izraelį proga, 1932	.28
Apsilankymas Merkinės kapinėse prieš paminklo įsteigimą	.29
Mirjam Brik su sūnumis	.30
Altė ir Tanchumas Pugackiai	.31
Rochelė ir Icchakas Pugackiai	.32
Chava Pugacki	.33
Šmuelis Dovas Pugackis	.34
(Merkinės kankinių minėjimas (22.12.1961	.35
Merkinės išeiviai Izraelyje žudynių metinių minėjime	.36
Merkinės kapinės	.37
Joelis Brikas	.38
Kapinės. Griaučių dalys ir žmonių kaulai, išbarstyti ant žemės	.39
Motlo Vasilevskio šeima	.40
(Estera Cirelštein (Giber	.41
Kabačnikų šeima	.42
Memorialinis paminklas Merkinės kankiniams	.43
Piliakalnis	.44
Cvi Pugackio šeima	.45
Rubinšteinų šeima	.46
Šauktiniai į priverčiamąjį darbą Pirmojo pasaulinio karo metu	.47
Dedant grindinį centrinėje gatvėje	.48
Melamedai Šimonas Rubinšteinas ir Aba Bekeris	.49
OZE” viešojoje klinikoje“	.50
Mėgėjų teatras	.51
Dramos būrelis	.52
Sionistų-socialistų jaunimo administracija. 1929	.53
Inteligencija” 1916 metais“	.54
Siuvėjų grupė	.55
Gordonija” judėjimo absolvenčių grupė, 1932“	.56
Susivienijimo” partijos nariai, 1918“	.57
(Izraelio nacionalinio fondo veikėjai Merkinėje, fondo 25-ųjų metinių proga (1927	.58
Savanoriai ugniagesiai (1931), mišri žydų ir lietuvių komanda	.59
Savanoriai ugniagesiai (1933), tik žydai, vadovaujami Judo Smolniko	.60
Ugniagesių būrys 1921	.61
Ugniagesiai 1930	.62
Turistų grupė	.63
Katrielis Vildiko (viduryje). Žuvo kariaudamas Raudonojoje Armijoje	.64
(Darbininkų sporto draugija “Hapoel” (1932	.65

Makabi” skyrius Merkinėje 1932“ .66

(Septintųjų “Makabi” metinių šventė (Merkinė, 1932 .67

Makabi” nariai atlieka sporto pratimus“ .68

Atsisveikinimas su Hadasa (Štirka) Krivaručki, išvykstančia į Izraelį .69

Atsisveikinimas su Kairener šeima, išvykstančia į Izraelį, 1924 (pirmoji šeima, kurios .70

(visi nariai išvažiuoja į Izraelį

(Atsisveikinimas su dr. Kovarskio šeima (gydytojas ir gydytoja-odontologė .71